

zsef zeneszerző-karmesterről ugyanannyit olvashatunk, mint Wilhelm Furtwänglerről, az egyfelől elmélyült kutatómunkáról árulkodik, másfelől viszont olyan aránytézisről, ami rontja a lexikon hitelét és információinak pontosságát. Ha Csajkovszkij – a terjedelem sugallatában – kisebb zeneszerzőnek mutatkozik Erkel Ferencnél, akkor ez olyan kérdéseket vet föl, amelyeket érzésünk szerint a lexikon következő köte-

teiben kellő határozottsággal még meg lehet válaszolni.

Néhány kiegészítés kitűnően sikerült – mindenekelőtt a zeneelméletiek – s ezek a címszavak is jelzik, hogy egy ilyen közös kiadásnak nemcsak a szükségszerű hátrányokkal kell számolnia, hanem jelentős előnyei is vannak, mert új energiákat szabadíthat föl a hazai zenetudományban. (*Zeneműkiadó, 1983*)

R. L.

KÉPZŐMŰVÉSZET

Két könyv

JOSÉ ORTEGA Y GASSET: GOYA. Hogy mi mindenről szólhat egy művészeti könyv, melyet egy magát a műfajban laikusnak minősítő szerző vet papírra? Nos, mindenekelőtt természetesen Goyáról, a Goya szó jelentéséről. Ne hamarkodjunk el az ítéletet: Ortega esszéjéből az is kiderül, hogy ez számára maximális program egy művészéletrajz megírásánál, hiszen nem kevesebbre vállalkozik, mint hogy „a megfigyelő szemzőgét felcserélje a megfigyelt ember szemzőgével”. Felderíteni Goya egykori, talán még önmaga előtt is titokzatos *én-jét*, az alkotó személyiség tendenciáját – mindehhez szembe kellett nézni és leszámolni a Goya-legendával. A mítosz gyökeréig hatolva Ortega írása egyúttal remek történelmi és szellemi panorámát nyújt a XVIII. század végének Spanyolországáról, a népies divattól átítatott s bikaviadalokkal izgalomban tartott mindennapokról.

„Mellesleg” megismerkedhetünk Ortega személyiségfilozófiájával, szellemes és szokatlan lendülettel célratoró érvelési módszerével is. Az életút fordulatait elemezve pedig megsemmisítő kritikát gyakorol az életrajzok és más művészettörténeti megközelítések naiv-pozitivistikus „tény”-fetiszmusán. S hogy Ortega szerénysége – mindjárt az első mondatban megvallott „tudatlansága” – mennyire túlzott, azt nem

nehéz belátni a könyv olvastán, mely nemcsak Goya személyiségének hiteles vonásait rajzolja meg, hanem meggyőz a festői mesterség képben gondolkodó kézműves jellegeről is, s érzékeny műelemzéseivel rámutat Goya portréfestészetének tünékeny, jelenszerű sajátosságára.

A honi művészeti irodalomban manapság szinte ismeretlen a tudós, lábjegyzetektől hemzsegő tanulmány, monográfia és a tárgyán lelkendező, kritikátlan „népszerűsítő” irodalom műfaja közötti esszé, így Ortega műve ritka csemegének számít. (*Helikon, 1983*)

KRISTÓ NAGY ISTVÁN: EDVARD MUNCH. Vannak életművek a modern európai művészetben, melyeknek igazi jelentősége csak „késleltetve” tudatosulhat. Népszerűségük nem vetekedhet a zajos pró és kontra indulatok napvilágánál alakuló pályákéval. Picassó, Dali – egyben *sztárok* is, bőséges publicitással; a közélet nyilvánossága előtt a szüntelen „ítéltetés” változó szerencséjétől áldottan vagy gúnyoltan. A norvég Edvard Munch nem tartozott közéjük sohasem, noha hosszú élete során mindvégig a progresszió jegyében alkotott. Minderre számos nagyszabású korabeli tárlata lehetett a bizonyíték. Mégis a *Sikoly* (1893) tette – persze némiképp megkésve – világhírvé nevé; e műve a rémület és szorongás Munch által képbe transzponált életérzésének hiteles és máig eleven szimbólumává lett.

Kristó Nagy István könyve megismertet az életmű *egészével* és módosulásaival. Tudatosítanunk kell, hogy Munch művész-téreg nem vetíthető rá a *Sikoly* „árnya”; jóval gazdagabb és „kapcsolódásaiban” igen bonyolult, számos formai és szellemi változáson át alakuló pálya az övé. Mégis talán legizgalmasabb (és legmesszebb mutató) a századforduló körüli évek termése – személyes sorsa és művészi világa alakulása; a lázas

utazások korszaka, közvetlen és sikeres részvétele az akkori művészeti élet nemzetközi forgatagában. Ekkor érlelődött meg benne az *Életfriz* – e torzóban maradt monumentális képsorozat – gondolata, mely élete központi feladatává, „programjává” lett, talán a szétomlónak és alaktalannak átélt *Egész* megragadásának egyik utolsó festői kísérlete. (*Gondolat*, 1983)

ANDRÁSI GÁBOR

K Görgy Gábor: **A FÉL KUTYA MÁSIK FE-**
Ö **LE.** E cikkgyűjtemény tulajdonképpen párja az
N 1980-ban megjelent *Találkozás a fél kutyával*
Y című kötetnek. A válogatás alapját ezúttal is a
V szerző *vasárnapi tárcái* adták, amelyek éveken
J át rendszeresen a *Magyar Nemzet* hasábjain lát-
E tak napvilágot.

Görgy Gábor sosem lépi túl választott műfa-
jának klasszikus határvonalait: sohasem ír afféle
„mély publicisztikát”, mint ahogy nem válik az
ellenkező véglet, az aktivizált kritika képviselő-
jévé sem. Pedig azok a jelenségek, amelyeket
egy-egy tárcájának a középpontjába állít, köny-
nyen előadhatók lettek volna akár az egyik,
akár a másik véglet szempontjai szerint. Hiszen
kevés romantikával s némi pátosszal mindig ké-
nyelmesen lehet „szónokolni” környező vilá-
gunk *örök hibáiról*. Vagy mi sem könnyebb,
mint célba venni a felesleges hivatalok feles-
leges döntéseit, hogy végül rá lehessen mutatni
a *megoldásra*.

Görgy nem folytat szélmalomharcot! Szeren-
csésen óvja ettől a nála mindig pontosan mű-
ködő ironja és önirónia, s életszemléletének az

a „praktikus” vonása, amely a megélt és a meg-
élhető valóságot mindenkor alkalmasnak találja
a gondolkodásra, az értelmezésre, a hasznos tú-
nódésre. Ezért hatja át cikkeit mosoly és derű.
Ezért írhat köznapjaink folydogálásáról, gyarló
viselkedésünkről bővérű szatírákat, melyeknek
hősei közé természetesen önmagát is besorolja.
De épp ez a „besorolás” adja művészi – és állam-
polgári! – szuverenitásának egyik biztos táma-
szát, egyszersmind józan, minden ízében racio-
nális világfelfogásának aktuális érvényét. A szer-
zőt nem lehet áltatni: *nem dől be* a világ csábí-
tásainak: nem hiszi, hogy az, ami szemmel lát-
hatóan zürzavaros, az a rend volna; hogy ami
riasztóan dilettáns, az volna a korszerű mű-
vészet; hogy ami a humanizmus jelmezében mu-
tatkozik, az már maga az erkölcsi magas-
mérce...

Görgy Gábor érzékletes nyelven írt tárcáit s
a kötetét bezáró tárcanovellákat ezért olvassuk
a jelentős publicistának kijáró különös érdek-
lődéssel. (*Szépirodalmi Könyvkiadó*, 1983)

De Coll Lajos